

114 หมู่ 1 ตำบลดงสิงห์ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด 45000

ข้อมูลเจ้าของภูมิปัญญา			
ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา		นางอุษา ฐานวิเศษ	
ที่อยู่	114 หมู่ 1 ตำบลคงสิงห์ อำเภอจันหาร จังหวัด ร้อยเอ็ด 45000		
อาชีพ	ทำนา,ทำสวน	อายุการศึกษาภูมิปัญญา 20 ปี	

[illegible]

ข้อกฎหมาย	การทอเสื้อก
-----------	-------------

ประวัติข้อมูลภูมิปัญญา

ด้วยภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่มีฝายน้ำ(ฝายกั้นน้ำ)จึงทำให้ดินที่มีความชุ่มชื้นมีคันผิอขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้คนในหมู่บ้านเห็นความสำคัญและประโยชน์ของคันผิอ เพื่อนำมาทำเป็นของใช้ในครัวเรือน เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน โดยการนำคันผิอมาทอเป็นเสื่อ(หรือเสื่อ)เพื่อนำมาปูนั้งในครัวเรือนในบ้าน แต่ในปัจจุบันเราสามารถปลูกใช้ในพื้นที่ย่างปลาได้เอง จึงมีกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านรวมกันดำเสื่อหรือทอเสื่อขายกันและมีการพัฒนาจากคันผิอ มาเป็นเสื่อหรือเสื่อพลาสติกที่เราพบเห็นและขายกันในปัจจุบันนี้เอง การทอเสื่อด้วยคันกกหรือคันผิอ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยเจ้าของภูมิปัญญาได้ศึกษามาจากคุณแม่ ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก (อุษา ฐานวิเศษ, ตุลาคม 2560: สัมภาษณ์)

กำหนดความรู้/แสวงหาความรู้ (ภายใน/ภายนอก)

การแสวงหาความรู้ ซึ่งนอกจากการนำต้นกกและต้นผ้อซึ่งจะมีวิธีการทำหรือเหลื่อใช้วัสดุที่มีคุณภาพแล้ว ยังต้องแสวงหาวิธีการทำที่ดีอีกด้วย โดย สมัยอยุธยา ฐานวิเศษ ยังเป็นเด็กได้ช่วยคุณแม่และคุณยายทอดเลื่อทอดสาตตั้งแต่ยังสาว และได้ซึมซับศึกษาวิธีการทำด้วยการเป็นลูกมือและได้จดจำวิธีการขึ้นการทำได้จนครบทุกขั้นตอนหลังจากที่ได้เรียนรู้วิธีการทำจากแม่และยายแล้ว จึงได้เกิดความรู้ในการทำเลื่อหรือสาตแล้วจึงได้กลับมาทำด้วยตนเองโดยการจดจำสิ่งที่เห็นจากแม่กับยายทำเลื่อหรือสาตตั้งแต่ขั้นตอนแรกและขั้นตอนสำคัญ คือการใช้ด้ายในลอนมาขึ้นกับโองที่จะใช้ดำหรือใช้ทอก็ต้องมีขั้นตอนและความรู้เพราะเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการทอดสาตหรือเลื่อและเป็นวิธีที่ยุงยากพอสมควรต้องมีหลักการการทำแต่ละลายออกมาให้สวยงามรวมไปถึงขั้นตอนการทำต่างๆ โดยความรู้ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เกิดจากความรู้ที่ได้จากภายในครอบครัวคือคุณแม่และคุณยาย

การสร้างความรู้ (ขั้นตอน/วิธีการการสร้างภูมิปัญญา)

วัสดุอุปกรณ์ในการใช้ทอเสื่อ(ตำสาต)

1. กรรไกร
2. กกหรือไหล
3. เชือกไนลอนหรือเชือกเอ็น
4. ฟืมทอเสื่อ 1 เมตร
5. โสมทอเสื่อ กว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร
6. ไม้สอคกก
7. สีขอมก
8. ด้ายไนลอน

ขั้นตอนและวิธีการทำ

การเตรียมวัสดุ

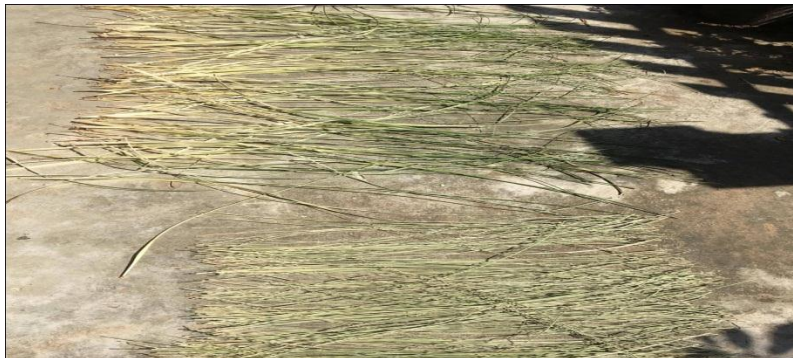
1. ขั้นตอนการตัดต้นกกหรือต้นฟือ นำมากรองรวมกันไว้จำนวนพอประมาณ เพื่อวัดขนาดและตัดปลายออกให้มีขนาดความยาวเท่ากัน (ภาพประกอบ)

2. การนำต้นกกหรือต้นฟิ้อที่มีขนาดความยาวเท่ากันมาทำการมาสอยหรือการใช้มีดกีดและดึงไปตามความยาวต้นกกหรือต้นฟิ้อ เพื่อให้มีเส้นเล็กลง เพราะถ้าไม่ทำในลักษณะนี้จะทำให้ขั้นตอนการตากจะแห้งช้า รวมไปถึงการดำหาคำนำไปทอหรือทำก็จะไม่สวยงามและไม่นุ่ม (ภาพประกอบ)

3. นำต้นกกหรือต้นฟิ้อที่ทำการสอยให้เล็กแล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิท เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อรา (ภาพประกอบ)

4. การย้อมสี เราจะเลือกสีตามความต้องการ ว่าต้องการใช้สีอะไรบ้างแต่ในอดีตไม่มีการย้อมสีกก เพียงแต่ใช้สีตามธรรมชาติ โดยจะเป็นสีน้ำตาลอ่อน แต่ในปัจจุบันเมื่อตากกกแห้งแล้วก็นำมาย้อมสีตามต้องการ โดยสีที่ย้อมส่วนใหญ่เป็นสีเคมีอย่างดี และมักจะย้อมเป็น สีน้ำตาลและสีขาว สีแดง สีส้ม (ภาพประกอบ)

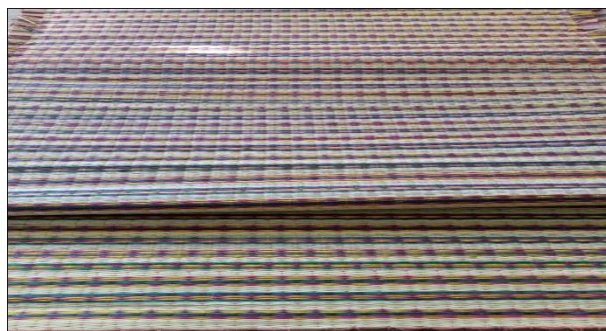

5. การทอเสื้อหรือคำสาครควรเลือกขนาดของฟืมให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ นำฟืมไปตั้งในโองที่จะทอแล้วตั้งให้ได้ระดับ ระยะห่างจากเหล็กดินเสื้อประมาณ 2 ฟุต นำเชือกไนลอนมาจึงจากริมฟืมซี่แรก จะเริ่มจากด้านซ้าย หรือขวาก่อนก็ได้แล้วแต่นัด การจึงเชือกใช้คน 2 คน คนหนึ่งนั่งอยู่ที่หัวเสื้อคอยมัดเชือกที่จึงให้ตึง และแน่น อีกคนนั่งอยู่ตีนเสื้อคอยสอดเชือกเข้ากับเหล็กดินเสื้อและ ใช้เชือกสอดเข้าไปในรูฟืมที่เจาะไว้ เป็นสองแถว แล้วดึงปลายเชือกไปเกาะติดกับตะปูที่เรากองงอไว้ติดกับ ไม้อีกท่อนหนึ่ง แล้วยึดกันให้แน่น เชือกดึงให้ยาวตามความยาวของเสื้อ พรมนำใส่กกที่จะทอ (ภาพประกอบ)

ในการทอเสื้อจะใช้คน 2 คน คนแรกเป็นคนทอ อีกคนหนึ่งเป็นคนคอยสอดเส้นกก กกที่นำมาทอจะใส่ถุงพลาสติกเพื่อให้กนกุ่มและทอได้แน่น การทอคนทอจะต้องคว่ำฟืมเพื่อให้มีช่องว่างสำหรับสอดกก คนสอดจะสอดเส้นกกโดยแนบส่วนหัวของเส้นกกกับไม้สอด สอดไปตามช่องระหว่างเชือกที่แยกออกจากกันขณะที่คว่ำฟืม พอสอดไปสุดริมเชือกอีกข้างดึงไม้สอดกลับคืนลงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบฟืม

เข้าหาตัวแล้วคนทอก็หงายพื้ม คนสอดก็ใช้ส่วนปลายของเส้นกกแนบกับไม้สอด สอดกกเข้าไปอีก คนทอก็กระตุกพื้มเข้าหาตัว แล้วไพร้มเลื้อยทางด้านซ้ายมือ การไพร้มเลื้อย คือ การใช้ปลายกกม้วนงอกลงแล้วสอดพับเชือกขัดไว้ให้แน่น ต่อไปคำว่าพื้ม ไพร้มเลื้อยทางด้านขวามือ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ขนาดตามที่ต้องการ ในขณะที่ทอหากต้องการให้การทอ่ายยิ่งขึ้นให้ใช้เทียนไขถูกับเส้นเอ็นที่ขึงไว้ให้ทั่ว เพื่อที่จะให้เอ็นลื่นไม่ฝืด ตัดริมเลื้อยทั้งสองด้านให้เรียบร้อย เลื้อยจะมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ใช้มีดตัดเชือกเอ็นทางดินเลื้อยเพื่อให้เลื้อยออกจากโอง มัดเอ็นที่ปลายเลื้อย เพื่อเป็นการป้องกันเลื้อยรูด นำเลื้อยที่ทอเสร็จแล้วผึ่งแดดไว้จนแห้งสนิท จึงพับเก็บไว้จำหน่ายหรือแปรรูปต่อไป (ภาพประกอบ)

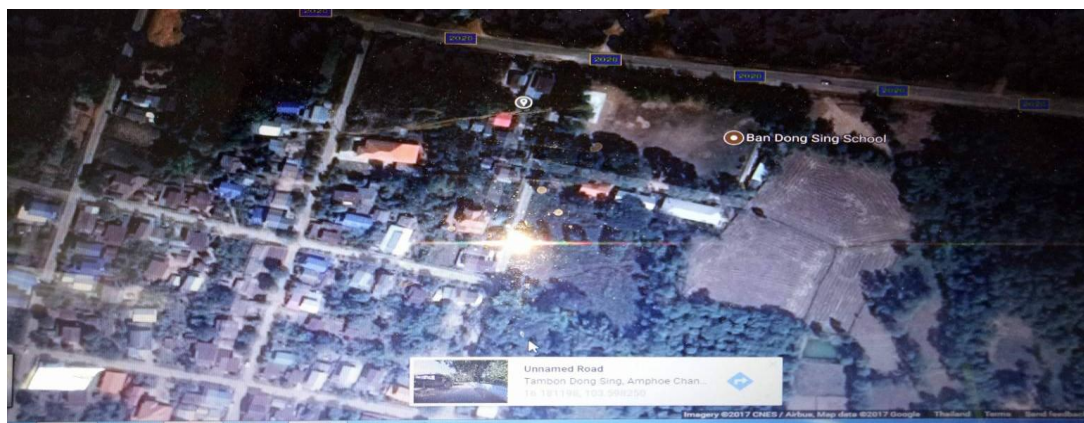
การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้ (การจดจำ/เอกสาร/ฐานข้อมูล)

การเก็บความรู้ภูมิปัญญา นางอุษา ฐานวิเศษ ได้ใช้วิธีการจดจำโดยการถามคุณแม่คุณยายแล้วลงมือทำตามขั้นตอนที่แม่และยายบอก และลงมือปฏิบัติตามคำแนะนำ เมื่อสงสัยขั้นตอนการทำ ก็ไปถามคุณแม่และคุณยายอีกที

การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (ซึมซับไว้กับตนเอง หรือ เผยความรู้ให้แก่องค์กร)

การถ่ายทอดความรู้ นางอุษา ฐานวิเศษ ได้นำความรู้ที่ได้ ไปสอนลูก หลาน และพี่น้อง ทุกคนที่อยู่ให้ชุมชนในหมู่บ้านที่สนใจในการค้าเลื้อยก็มาถามได้

พิกัด (สถานที่)

ข้อมูลผู้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปีการศึกษา 2560		
ชื่อผู้ศึกษา	นายจิระศักดิ์ อุปพงษ์ รหัสนิสิต 6080110167	
หลักสูตร	ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) รุ่น 4	
รายวิชา	ความเป็นครู (800 5201)	
เน้นศึกษา	ครูกับการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	
คณะ	ศึกษาศาสตร์	
สถานที่ศึกษา	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านดงสิงห์(ดำรงราษฎร์สามัคคี)	
อาจารย์ผู้สอน		
1	รองศาสตราจารย์ สำเร็จ คำโสม (ครูภูมิปัญญาไทย, ศิลปินมรดกอีสาน)	
2	อาจารย์ ดร.พา อักษรเสื่อ	
3	อาจารย์ ดร.ธีรภัทร โคตรบรรเทา	
4	อาจารย์ สุชาดา ลดาวัลย์	
5	อาจารย์ อัจฉริยะ วงษ์คำขาว	
6	อาจารย์ บุญจันทร์ เพชรเมืองเลย	